

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2020

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

„ნომინალიზმის პრინციპის“ მნიშვნელობა ფულადი ვალდებულების შესრულებისას

ფულადია ისეთი ვალდებულება¹, რომლის ობიექტია განსაზღვრული ოდენობის ფულადი თანხის გადახდა.² დამკვიდრებული შეხედულების თანახმად, ფული, როგორც ეკონომიკური კატეგორია და სამოქალაქო ბრუნვის ობიექტი, საზოგადოებრივ ურთიერთობებში გარკვეული ფუნქციების შემსრულებლად გვევლინება. ფულის ცნება ეს არის არამარტო ეკონომიკური ცხოვრების, არამედ ასევე იურიდიული სამყაროს ნაწილი³. ფულის ფუნქცია როგორც კერძო, ასევე საჯარო სამართლებრივ ურთიერთობებში იდენტურია და თავის თავში მოიცავს ღირებულების/ფასეულობის შეფასების, გადაცემის, დაგროვების უნივერსალურ შესაძლებლობას, აგრეთვე წარმოადგენს ანგარიშსწორების ერთეულს.

ნაშრომში დოქტრინისა და სასამართლო პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე განხილულია არა ზოგადად ფულადი ვალდებულების შესრულების თავისებურებანი, არამედ სსკ-ის 389-ე მუხლით გათვალისწინებული ე.წ. „ნომინალიზმის“ პრინციპის სამართლებრივი ბუნება. ნორმის მიზანი საბაზრო ეკონომიკის განვითარების ხელშეწყობა და სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის უზრუნველყოფაა.⁴

საკვანძო სიტყვები: ფულადი ვალდებულებები, „ნომინალიზმის“ პრინციპი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (სსკ-ი) 389-ე მუხლი.

1. შესავალი

ფული სამოქალაქო ბრუნვაში გაცვლის საყოველთაო საშუალებაა.⁵ ფული არის ისეთი ფენომენი, რომლის წარმოშობა და არსებობა დამოკიდებულია გარკვეულ საზოგადოებრივ და სამეურნეო ურთიერთობებზე და მხოლოდ ამ ურთიერთობების პირობებში, ამ ურთიერთობების ჩარჩოებში შეიძლება მოქმედებდეს.⁶ ფული არის ის, რასაც ფული აკეთებს – “money is what money does”.⁷

სამოქალაქო ბრუნვაში მონაწილე თითოეულ სუბიექტს შეუძლია ფულის გადახდის სანაცვლოდ⁸ მიიღოს რამე ქონებრივი სიკეთე, რომელსაც ურთიერთობის სხვა სუბიექტი გადასცემს მას გადახდილი ფულის სანაცვლოდ.⁹ ფულის მსყიდველობითი შესაძლებლობა დამყარებულია მისადმი სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა ნდობაზე.¹⁰ ფულადი ნიშნის ღირებულება

* საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის მოსამართლე, სამართლის დოქტორი, პროფესორი.

¹ *Donnelly M.*, The Law of Banks and Credit Institutions, Dublin, 2000, 369.

² *Weiler F.*, Schuldrecht AT, Baden-Baden, Nomos, 2012, § 9, Rn 2.

³ *Mann F. A.*, The Legal Aspect of Money with Special Reference to Comparative Private and Public International Law, 5th ed., Oxford, 1992, 3.

⁴ *მესხიშვილი ქ.*, კერძო სამართლის აქტუალური საკითხები, ტომი I, GIZ, თბ., 2020, 128.

⁵ *Grüneberg Ch.*, in *Palandt O.*, BGB Komm., 78 Aufl., München, 2018, § 245, Rn. 2.

⁶ *კაკულია რ., ხელაია გ.*, ფულის მიმოქცევისა და კრედიტის ზოგადი თეორია, თბ., 2003, 18.

⁷ *Omlor S.*, Geldprivatrecht Entmaterialisierung, Europäisierung, Entwertung, Mohr Siebeck, Tübingen, 2014, 51.

⁸ *ჭანტურია ლ.*, კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბ., 2012, 7.

⁹ *ასათიანი რ.*, ფული და ფულადი სისტემები, თბ., 1996, 31-32.

¹⁰ *Keynes J. M.*, Allgemeine Theorie der Beschäftigung, des Zinses und des Geldes, Aus dem Englischen neu übersetzt von Nicola Liebert, Buch V, Kapitel 19, Berlin, 2017, 145.

ისევე, როგორც საქონლის ღირებულება, განისაზღვრება მოთხოვნისა და მიწოდების თანაფარდობით და არასდროს არ წარმოადგენს აბსოლუტურ სიმყარეს.¹¹

კანონს არ შეუძლია შექმნას გაცვლის საყოველთაო საშუალება, რამეთუ მას არ შეუძლია დაადგინოს, თუ რა შეიძლება იყოს ნებაყოფლობით დადებული გარიგებების საგანი (ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპი).¹² სამოქალაქო ბრუნვაში კრედიტის,¹³ ასევე ისეთი გარიგებების არსებობისას, რომლებიც ხდება შესრულების გადადება, სახელმწიფოს ეძლევა შესაძლებლობა, განსაზღვროს ის საგანი, რომელიც იქნება ვალდებულების შესრულების საშუალება.¹⁴ კანონიერი საგადამხდელო საშუალება ცვლის ვალდებულების ნებისმიერ საგანს იმ შემთხვევაშიც კი, როცა ვალდებულების ნატურით შესრულება შეუძლებელია და არ ათავისუფლებს მოვალეს კრედიტორისათვის შესაბამისი ფულადი კომპენსაციის გადახდის მოვალეობისაგან.

ფულადი ნიშნებისათვის მინიჭებული ლეგალური საგადამხდელო საშუალების სტატუსის სამართლებრივი მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ კრედიტორის მიერ კანონიერი საგადამხდელო საშუალების, რომელიც წარმოადგენს ვალდებულების შესრულების საგანს, მიღებაზე უარის თქმა, იწვევს იმ სამართლებრივ შედეგებს, რაც დაკავშირებულია კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებასთან (*mora creditoris*).¹⁵

სსკ-ის 383-ე მუხლის თანახმად, ფულადი ვალდებულება გამოიხატება ეროვნულ ვალუტაში. მხარეებს შეუძლიათ ფულადი ვალდებულება დაადგინონ უცხოურ ვალუტაშიც, თუ კანონით ეს აკრძალული არ არის. ვალუტა არის ამა თუ იმ ქვეყნის ფულადი ერთეული,¹⁶ რომელიც საფუძვლად უდევს ქვეყნის ფულად სისტემას.¹⁷ ფულადი ვალდებულება შეიძლება იყოს როგორც უპროცენტო, ისე პროცენტოანი (DCFR-ის 1:104-ე პრინციპი)^{18,19}, რომლის მოცულობაც შესაძლებელია დადგინილი იყოს ხელშეკრულებით (სახელშეკრულებო პროცენტი)²⁰ ან კანონით (კანონისმიერი პროცენტი).^{21,22}

¹¹ Issing O., *Stabiles Geld – eine Illusion?*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2019, 5.

¹² ზოიძე ბ., *ვერობული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში*, თბ., 2005, 268.

¹³ *ჭანტურია ლ.*, კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბ., 2012, 7.

¹⁴ Wittreck F., *Geld als Instrument der Gerechtigkeit* BRILL, Ferdinand Schöningh 2002, 165 ff, <<http://www.Schoeningh.de/view/title/45057>> [20.03.2020].

¹⁵ Grüneberg Ch., in: Palandt O., *BGB Komm.*, 78 Aufl., München, 2018, § 293, Rn. 10.

¹⁶ Lando O., H. Beale H. (eds.), *Principles of European Contract Law, Parts I-II*, Kluwer Law International, The Hague, 2000, 374.

¹⁷ Grüneberg Ch., in: Palandt O., *BGB Komm.*, 78 Aufl., München, 2018, §244, Rn 3; Smidt-Kessel M., in: Prütting H., Wegen G., Weinreich G., *BGB Komm.*, 14. Aufl., Luchterhand Verlag, Köln, 2019, §244, 369.

¹⁸ Draft Common Frame of Reference – „პროექტი სახელმძღვანელო პრინციპების ერთიან სისტემაზე“. DCFR-ს, როგორც პროექტს, საფუძველი ჩაეყარა ევროკომისიის მიერ 2005 წელს. დღეისათვის ეს დოკუმენტი კერძო სამართლის უმნიშვნელოვანესი ინტიტუტების ერთიანი კრებულია, რომელშიც განხილულია ევროკავშირის წევრი თითქმის ყველა ქვეყნის ეროვნული კანონმდებლობა, დოქტრინა და სასამართლო პრაქტიკა. Schulte-Nölke H., Clive E., von Bar Cr. (eds.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, Outline Edition, Munich, 2009.

¹⁹ Jansen N., Zimmermann R., Was ist und wozu der DCFR? NJW, 2009, 3401.

²⁰ ზოიძე ბ., *ჭანტურია ლ.*, ზოიძე ბ., ნინიძე თ., *ხეცურიანი ვ.*, *შენგელია რ.* (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, თბ., 2001, 383-ე მუხლი, 267.

²¹ ფულად ვალდებულებებში პროცენტთან დაკავშირებით იხილეთ: შოთაძე თ., იპოთეკა, როგორც საბანკო კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალება, თბ., 2012, 138-142.

2. „ნომინალიზმის“ პრინციპის არსი

ფულადი ვალდებულებების შესრულებასთან დაკავშირებით დიდი მნიშვნელობა აქვს ფულადი ვალდებულებების წარმოშობის მომენტიდან მისი შესრულების მომენტამდე ფულის კურსის (მსყიდველუნარიანობის) შეცვლა (გაზრდა ან შემცირება), იწვევს თუ არა პარალელურად გადასახდელი ფულადი ნიშნების რაოდენობაში ცვლილებას? აღიარებული შეხედულების თანახმად, მოვალე ვალდებულია ვალი დააბრუნოს ფულადი ნიშნების იმავე რაოდენობით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს. ფულადი ვალდებულების შესრულების ამ პრინციპს „ნომინალიზმის“ პრინციპი ეწოდება და იგი აღიარებულია ყველა განვითარებული ქვეყნის კანონმდებლობითა და სასამართლო პრაქტიკით.²³

„ნომინალიზმის“ პრინციპი პირველად დადგენილი იქნა ინგლისური სამართლო პრაქტიკით ჯერ კიდევ 1604 წელს *Gilbert v Brett*-ის საქმეზე: ვალი გადახდილი უნდა ყოფილიყო ინგლისში *Current and Lawful Money of England*-ის ფულადი ერთეულით. გადახდის ვადის დადგომამდე დედოფალ ელისაბედის განკარგულებით გაუარესდა მონეტის მეტალის (ლითონის) შემცველობა. თუმცა სასამართლომ კრედიტორი დაავალდებულა მიეღო გაუარესებული მონეტები ნომინალის მიხედვით, ანუ იმ კურსით, რომელიც მათ ვალდებულების წარმოშობის მომენტისათვის ჰქონდათ. ამან საფუძველი დაუდო ინგლისის სასამართლოების მიერ სხვა შემთხვევებშიც ანალოგიური გადაწყვეტილებების მიღებას.²⁴

„ფრანგული ფულადი ერთეულის მსყიდველობითუნარიანობის ცვლილება არ ცვლის ვალის ნომინალურ ოდენობას. აღნიშნული პრინციპი სათავეს არისტოტელეს და XVI საუკუნეში მოღვაწე ფრანგი იურისტის *Molinaeus*-ის შრომებში იღებს, ხოლო საკანონმდებლო დონეზე მისი ასახვა საფრანგეთში ნაპოლეონის კოდექსის მიღებას მოჰყვა“²⁵. აშშ-ში „ნომინალიზმის“ პრინციპი მოქმედებს²⁶ პრეცედენტული სამართლის საფუძველზე.²⁷ გერმანულ სამართალში „ნომინალიზმის“ პრინციპთან დაკავშირებით იხილეთ.²⁸

სსკ-ის 389-ე მუხლი ითვალისწინებს, რომ გადახდის ვადის დადგომამდე თუ გაიზარდა ან შემცირდა ფულის ერთეული (კურსი), ან შეიცვალა ვალუტა, მოვალე ვალდებულია, გადაიხადოს იმ კურსით, რომელიც შეესაბამება ვალდებულების წარმოშობის დროს. ვალუტის შეცვლისას გადაცვლით ურთიერთობებს საფუძვლად უნდა დაედოს ის კურსი, რომელიც ვალუტის შეცვლის დღეს არსებობდა ფულის ამ ერთეულებს შორის.

სსკ-ის 389-ე მუხლი პირობითად შეიძლება დავყოთ ორ ნაწილად: პირველი შემთხვევად შეიძლება განისაზღვროს ფულის მსყიდველობითუნარიანობის შეცვლა ვალდებულების წარმო-

²² მესხიშვილი ქ., პროცენტის გადახდა ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას (თეორია და სასამართლო პრაქტიკა) „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, V გამოც., 2016, 7.

²³ მესხიშვილი ქ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ონლაინ კომენტარი, მუხლი 389, ველი 3, <www.gccc.ge> [30.03.2020].

²⁴ ძლიერიშვილი ზ., ფულადი ვალდებულების შესრულების თავისებურებანი, თბ., 2005, 39.

²⁵ ლობჯანიძე პ., ფულის კურსი ფულად ვალდებულებებში, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, № 3, 2000, 70.

²⁶ Lenihan N., The Legal Implications of the European Monetary Union under U.S and New York Law, 72, <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication11220_en.pdf> [30.03.2020].

²⁷ ძლიერიშვილი ზ., ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებების სამართლებრივი ბუნება, თბ., 2010, 330.

²⁸ Gruber G., Geldwertschwankungen und handelsrechtliche Verträge in Deutschland und Frankreich. Bestandsaufnahme und Aussichten für das europäische Währungs und Privatrecht, Berlin, 2002, 41.

შობის დროიდან მისი შესრულების მომენტამდე, ხოლო მეორე შემთხვევად – ვალუტის შეცვლა, ანუ ძველი ფულადი ერთეულის ახალი ფულადი ერთეულით შეცვლა. „სსკ-ის 389-ე მუხლის პირველი წინადადების ფრჩხილებში მოცემული „კურსი“-ს ცნება, საკანონმდებლო ხარვეზადაა მიჩნეული“.²⁹

„სასამართლომ განმარტა, რომ სსკ-ის 389-ე მუხლის შინაარსი ორ სამართლებრივ წინაპირობას ითვალისწინებს, კერძოდ, „ნომინალიზმის“ პრინციპის გამოყენებას ფულადი ერთეულის (კურსის) შემცირებისას და ვალუტის შეცვლისას“.³⁰

„ნომინალი“ გულისხმობს ფულზე აღნიშნული ფულადი ერთეულის რაოდენობას (10 ლარი, 50 ლარი და ა. შ.) და, ამდენად, ვალიც ამ ერთეულით უნდა დაბრუნდეს. მაშასადამე, ვალდებულების საგანია ფულადი ერთეულის ესა თუ ის რაოდენობა და არა ამ ერთეულთა მსყიდველობითუნარიანობა.³¹ „საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სავსებით დასაშვებია ვალუტის მერყეობა და „ნომინალიზმის“ პრინციპი სწორედ მსგავს სიტუაციებში ფინანსური სტაბილურობის დაცვის საშუალებაა.“³²

„ფულადი ვალდებულება შესრულებულად ითვლება ფულადი ერთეულის ნომინალის ოდენობის დაფარვით და არა ამ უკანასკნელთა მსყიდველუნარიანობის საფუძველზე, რაც, როგორც წესი, დროში ცვალებადი კატეგორიაა“.³³ საერთაშორისო ფულადი რეჟიმის შეუფერხებელი ფუნქციონირება ასოცირდება კურსის ცვალებადობის სტაბილურობასთან³⁴. „ფულის მსყიდველობითუნარიანობის ცვალებადობა არ ცვლის ვალის თანხას, არ წარმოადგენს გადასახდელი თანხის გადაფასების საფუძველს. აღნიშნული ცვლილებების მიუხედავად ფულის მსყიდველობითუნარიანობა ნომინალის მიხედვით განისაზღვრება. ფულის კურსზე საუბრისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული არა ეროვნული ვალუტის მიმართება უცხო ქვეყნის ვალუტასთან, არამედ კონკრეტული ფულის ერთეულის, როგორც საგადაამხდლო საშუალების მსყიდველობითუნარიანობა“.³⁵ „მსყიდველობაუნარიანობა კი დამოკიდებულია იმ ეკონომიკურ პროცესებზე, რომლებიც დამახასიათებელია საბაზრო ეკონომიკისათვის.“³⁶

„სასამართლომ არ გაიზიარა დასაქმებულის მტკიცება „ინფლაციის თანხასთან“ დაკავშირებით, რადგან აღნიშნულ ნაწილში აპელანტმა ვერ შეძლო მისი მოთხოვნის შინაარსის იმგვარად ჩამოყალიბება, რომ სრულყოფილად მომხდარიყო მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძვლის ნორმატიული შინაარსის განსაზღვრა (მაგალითად, საქართველოს სამოქალაქო კო-

²⁹ ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, თბ., 2010, 98.

³⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 8 თებერვლის განჩინება საქმეზე № ას-1162-2018.

³¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 20 მაისის განჩინება საქმეზე № ას-217-207-2016.

³² ნკეპლაძე ნ., ფულადი ვალდებულების გადახდა ფულადი ერთეულის კურსის შეცვლისას, ჟურნალი „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, №1, 2003, 194.

³³ Fox D., The Case of Mixt Monies: Confirming Nominalism in the Common Law of Monetary Obligations, Cambridge Law Journal, 70(1), March, 2011, 144-174.

³⁴ Eichengreen B., International Monetary Arrangements for the 21st Century, Intergrating National Ecohomies, Washington, 1994, 29.

³⁵ მესხიშვილი ქ., ვალუტის კურსის ცვლილების ზეგავლენა სამოქალაქო ურთიერთობებზე, „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, V გამოც., 2016, 7.

³⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2006 წლის 09 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-870-1138-2005.

დექსის 389-ე მუხლი) და შესაბამისი კვლევა.³⁷ „საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ ინფლაციის გამო ლარის გაუფასურებიდან გამომდინარე დამატებითი თანხის ანაზღაურების მოთხოვნასთან დაკავშირებით არ არსებობს სსკ-ის 389-ე მუხლით გათვალისწინებული პირობები და, შესაბამისად, ამ ნაწილში მოთხოვნის დაკმაყოფილების სამართლებრივი საფუძველი“³⁸.

„ფულის მსყიდველობითუნარიანი ცვალებადობა არ ცვლის ვალის თანხას და არ წარმოადგენს გადასახდელი თანხის გადაფასების საფუძველს. აღნიშნული ცვლილების მიუხედავად, ფულის მსყიდველობითუნარიანობა ნომინალის მიხედვით განისაზღვრება.“³⁹; ⁴⁰ „ფულადი ვალდებულების შესრულების დროს ვალდებულება ნაკისრ თანხაში უნდა დაიფაროს, ვინაიდან ფულადი ვალდებულების საგანს წარმოადგენს ფულადი ნიშნების გარკვეული თანხა.“⁴¹

„სსკ-ის 389-ე მუხლის მიზანი საბაზრო ეკონომიკის განვითარების ხელშეწყობა, სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის უზრუნველყოფაა. ვალის გადახდისას კანონმდებელი ყურადღებას უთმობს არა გადასახდელი ნომინალის მსყიდველობითუნარიანობას, არამედ თავად ნომინალს და ფულადი ნიშნების რაოდენობას.“⁴²

განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში „ნომინალიზმის“ პრინციპთან მიმართებით საყურადღებოა,⁴³ რომ ერთიანი ვალუტის ერთეულის – ევროს შემოღების შემდეგ, იმ ქვეყნებში, რომლებიც შეუერთდნენ ახალ სავალუტო სისტემას, სავაჭრო ურთიერთობებში ვალის ვალუტისა და გადახდის ვალუტის განსაზღვრის პრობლემამ დაკარგა თავისი პრაქტიკული მნიშვნელობა, რადგან ასეთ ვალდებულებებში ვალის ვალუტა და გადახდის ვალუტა ერთმანეთს ემთხვევა.

ამასთან, ჯერ კიდევ მრავალ ქვეყანას გააჩნია განსხვავებული ფულადი სისტემები, რომელთა ფულადი ერთეულების სახელწოდებაც ერთმანეთს არ ემთხვევა. ამიტომაც, დევალვაციის ან რევალვაციის შემთხვევაში მნიშვნელოვანია იმის განსაზღვრა, თუ რომელი ქვეყნის ვალუტა წარმოადგენს ვალის ვალუტას და რომელი ქვეყნის კი – გადახდის ვალუტას, რადგან „ნომინალიზმის“ პრინციპი გამოიყენება სწორედ ვალის ვალუტის მიმართ, ხოლო გადახდის ვალუტის ღირებულების შეცვლა კი არანაირ გავლენას არ ახდენს ვალდებულების ეკონომიკურ შინაარსზე⁴⁴.

„თუ ევროსაგან განსხვავებული ვალუტით გამოხატული ფულადი ვალდებულება უნდა შესრულდეს ქვეყნის შიგნით, მაშინ გადახდა უნდა განხორციელდეს ევროთი“⁴⁵, გარდა იმ

³⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 12 აპრილის განჩინება საქმეზე № ას-1190-2018.

³⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 6 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე № ას-1096-1125-2011.

³⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 20 მაისის განჩინება საქმეზე № ას-217-207-2016.

⁴⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 16 იანვრის განჩინება საქმეზე № ას-762-730-2016.

⁴¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 19 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-347-323-2010.

⁴² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 24 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-130-122-2017.

⁴³ Weiler F., Schuldrecht AT, §9, Baden-Baden, Nomos, 2012, Rn 8.

⁴⁴ ძლიერიშვილი ზ., სახელშეკრულებო სამართალი (თანავგორობით), თბ., 2014, 262.

⁴⁵ Grothe H., in: Bamberger H. G., Roth H., Hau W., Poseck R., BeckOK BGB, 53. Aufl., München, 2020, §244, Rn. 1-3.

შემთხვევისა, რაცა სხვა ვალუტით გადახდა სპეციალურად არაიან შეთანხმებული.⁴⁶ თუ ფულადი ვალდებულება განსაზღვრულია უცხოურ ვალუტაში, მოვალეს უფლება აქვს გადაიხადოს იმ ქვეყნის ვალუტით, სადაც ხდება გადახდა, თუ მხარეები ამაზე სპეციალურად არიან შეთანხმებულნი (შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონის 84-ე მუხლი, ინგლისის და აშშ-ის სასამართლო პრაქტიკა), გადახდის დღისათვის არსებული კურსის მიხედვით.⁴⁷ მნიშვნელოვანია, რომ ვალუტის სტაბილურობის შესანარჩუნებლად და გაუფასურების თავიდან ასაცალიებლად შესაძლებელია, თვითონ სახელმწიფოებს შორის არსებობდეს ხელშეკრულება. ასეთი ტიპის ხელშეკრულებები გვხვდება ევროკავშირის წევრ რიგ ქვეყნებს შორის ევროს ვალუტის გასამყარებლად.⁴⁸ საერთაშორისო სავალუტო ფონდი ცდილობს, იყოს ვალდებულებების შესრულების გარანტი, რათა უზრუნველყოფილი იქნას საერთაშორისო მონეტარული სისტემის სტაბილურობა.⁴⁹

როგორც ეროვნულ, ისე უცხოურ ვალუტაში გამოხატულ ფულად ვალდებულებებში, ფული ასრულებს გადახდის საშუალების ფუნქციას. საერთაშორისო სავაჭრო და საბანკო პრაქტიკაში ვალუტა ზოგჯერ განიხილება არა გადახდის საშუალება, არამედ როგორც გვაროვნული ნიშნით განსაზღვრული ნივთი, რომლის შექმნაც შეიძლება. ასეთი ურთიერთობების საფუძველს წარმოადგენს ვალუტის გადაცვლითი გარიგებები.⁵⁰ ამიტომაც, საჭიროა ერთმანეთისგან ფულადი ვალდებულებებისა და ვალუტის გადაცვლითი გარიგებების განსხვავება, რამეთუ ფულადი ვალდებულებებისაგან განსხვავებით, ვალუტის გადაცვლითი გარიგებების მიმართ „ნომინალიზმის“ პრინციპი არ გამოიყენება⁵¹.

„განსახილველ შემთხვევაში ნასყიდობის ხელშეკრულების მიხედვით ფასი განისაზღვრა ამერიკული დოლარით, ხოლო ვალდებულება შესრულდა – თანხა გადახდილი იქნა ლარში. საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ მოცემულ საქმეზე სსკ-ის 389-ე მუხლის გამოყენება რელევანტური არ არის, რადგან სსკ-ის 389-ე მუხლის ნორმატიული შინაარსი აწესრიგებს ისეთ სამართალურთიერთობას, როდესაც სახეზეა ფულადი ვალდებულება, რა დროსაც, ფულადი ვალდებულების ოდენობა განსაზღვრულია, თუმცა, ვალდებულების წარმოშობის დღიდან ვალდებულების შესრულების დღემდე ვალუტის კურსი ან ფულის ერთეული შეიცვალა.“⁵²

„მოსარჩელეთა მოთხოვნის მიუხედავად, რომ მათ მიერ თანხის გადარიცხვიდან ფულის ერთეულმა განიცადა ინფლაცია და ამიტომ მოპასუხეს თანხა აშშ დოლარში უნდა დაკისრებოდა, სასამართლომ აღნიშნა, რომ მოსარჩელებმა სხვადასხვა დროს ამხანაგობაში შენატანი გა-

⁴⁶ Grundmann St., in: MüKo, BeckOK BGB, 8. Aufl., München, 2019, §244, Rn. 2.

⁴⁷ ძლიერიშვილი ზ., ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებების სამართლებრივი ბუნება, თბ., 2010, 331.

⁴⁸ Hofmeister H., Goodbye Euro: Legal Aspects of Withdrawal from the Eurozone, European Legal Studies Center, Columbia University Columbia Journal of European Law, Fall, 2011, <<http://www.lexisnexis.com/hottopics/lnacademic/>> [30.03.2020].

⁴⁹ Feibelman A., Europe and the Future of International Monetary Law, Symposium Issue: The European Sovereign Debt Crisis: A Critical Assessment of the Euro & European Monetary Union, Transnational Law & Contemporary Problems, 22Spring, 2013, <<http://www.lexisnexis.com/hottopics/lnacademic/>> [30.03.2020].

⁵⁰ ძლიერიშვილი ზ., ფულადი ვალდებულებების შესრულების თავისებურებანი, თბ., 2005, 25.

⁵¹ ძლიერიშვილი ზ., ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 248.

⁵² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-1298-2018.

ნახორციელეს ეროვნულ ვალუტაში – ლარში, შესაბამისად, მოპასუხეს, მოსარჩელების სასარგებლოდ, თანხის გადახდაც ლარში უნდა დაკისრებოდა.“⁵³

„სასამართლომ აღნიშნა, რომ ექსპერტიზის დასკვნაში, რომელსაც დაეყრდნო სასამართლო, ზიანის ანაზღაურების დროს ზიანი ეროვნულ ვალუტაშია (ლარი) დაანგარიშებული, შესაბამისად, სახეზე არ არის სსკ-ის 389-ე მუხლით გათვალისწინებული ფულის ერთეულის გაზრდა, შემცირება ან ვალუტის ცვლილება.“⁵⁴

„სსკ-ის 389-ე მუხლის გამოყენება შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, როცა ადგილი აქვს დენომინაციას⁵⁵ (ფულის ერთეულის გაზრდა ან შემცირება), ან ჰიპერინფლაციას, ან ვალუტის შეცვლას.“⁵⁶

„საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ სსკ-ის 389-ე მუხლის გამოყენება დაუშვებელია ფულის კურსის ნორმალური გაუარესების დროს, რადგანაც აღნიშნული პროცესი ყველა ქვეყანაში აღინიშნება. შესაბამისად, ნორმის ფუნქციური დანიშნულება მდგომარეობს შემდეგში: იგი გამოიყენება მაშინ, როდესაც სახელმწიფო ფულის ნომინალს ცვლის ან კიდევ მაშინ, როდესაც ადგილი აქვს ჰიპერინფლაციას (ძალიან მაღალი ინფლაცია, რომელიც ხშირად განისაზღვრება, როგორც ინფლაცია, რომლის ყოველთვიური დონე, დროის ხანგრძლივი მონაკვეთის განმავლობაში აღემატება 50 პროცენტს.) თუ სახელმწიფოს მიერ ნომინალის შეცვლას ან ჰიპერინფლაციას არ ექნება ადგილი, სსკ-ის 389-ე მუხლის გამოყენება დაუშვებელია.“⁵⁷

3. „ნომინალიზმის“ პრინციპი, როგორც სამოქალაქო ბრუნვაში საჯარო წესრიგის გამოხატულება

„ნომინალიზმის“ პრინციპი შეიძლება ჩაითვალოს სამოქალაქო ბრუნვაში საჯარო წესრიგის გამოხატულებად⁵⁸. „საჯარო წესრიგი ხელს უწყობს ზნეობრივი და სამართლიანი სამოქალაქო ბრუნვის დამკვიდრებას. სამოქალაქო ბრუნვის თავისუფლება შებოჭილია და გარკვეული საზოგადოებრივი ინტერესების ფარგლებშია მოქცეული.“⁵⁹ „საჯარო წესრიგი ასევე არის სახელმწიფოს ძირეული და ფუნდამენტური ინტერესების გამომხატველი ნორმების ერთობლიობა, რომელზეც სახელმწიფოს სტაბილურობაა დამოკიდებული.“⁶⁰

⁵³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 16 იანვრის განჩინება საქმეზე № ას-762-730-2016.

⁵⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 20 მაისის განჩინება საქმეზე № ას-217-207-2016.

⁵⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2000 წლის 5 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე № 3/კ428.

⁵⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-1298-2018.

⁵⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2018 წლის 13 თებერვლის განჩინება საქმეზე № ას-54-54-2018.

⁵⁸ *მესხივილი ქ.*, ვალუტის კურსის ცვლილების ზეგავლენა სამოქალაქო ურთიერთობებზე, „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, V გამოც., თბ., 2016, 3.

⁵⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 31 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-501-475-2015.

⁶⁰ *ჭანტურია ლ.*, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 357.

„ნომინალიზმის“ პრინციპიდან გამომდინარე, 1 ლარი უდრის 1 ლარს ნებისმიერ ვითარებაში, მიუხედავად იმისა ხდება ფულის მსყიდველობითუნარიანობის გაზრდა თუ – შემცირება. თუკი მხარეები ითვალისწინებენ ფულის კურსის შესაძლო ცვლილებებს, მათ შეუძლიათ სხვადასხვა დათქმით თავი დაიზღვიონ უარყოფითი შედეგებისაგან. თუ ამას არ ექნება ადგილი, „ნომინალიზმი“ სამართლის ობიექტური ნებით, სავარაუდო პირობა იქნება და შესაბამისად, მხარეებიც თავიანთ თავზე აიღებენ მისგან მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგების რისკსაც: ვალის გადახდის მომენტში, თუკი გაზრდილია ფულის მსყიდველობითუნარიანობა, ეს კრედიტორის სასარგებლოდ მეტყველებს და მოვალეს არავითარი უფლება არა აქვს ვალის დაბრუნებისას თავის სასარგებლოდ დაეყრდნოს ამ გარემოებას. თუ ვალის გადახდის მომენტში შემცირებულია ფულის მსყიდველობითუნარიანობა, მაშინ ამ რისკის მატარებელი ავტომატურად ხდება კრედიტორი და მასაც არა აქვს უფლება ეს გარემოება გამოიყენოს მოვალის საწინააღმდეგოდ.⁶¹ „ნომინალიზმის“ პრინციპი ზოგჯერ მძიმე მდგომარეობაში აყენებს კრედიტორს და ერთგვარ შეღავათებს უქმნის მოვალეს⁶².

საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ „სსკ-ის 389-ე მუხლის გამოყენება დაუშვებელია ფულის კურსის ნორმალური გაუარესების დროს. ლარის კურსის დაცემის კრიტერიუმად არ შეიძლება აღებული იქნეს რომელიმე უცხოურ ვალუტასთან მისი შეფარდება, რადგან როგორც ცნობილია, ლარის კურსი უცხოურ ვალუტასთან შეფარდებაში მერყეობს, ზოგი ქვეყნის ვალუტასთან შეფარდებაში მცირდება, მაგრამ ზოგიერთი ქვეყნის ვალუტასთან მიმართებაში იზრდება. თუმცა იქიდან გამომდინარე, რომ გარანტორს ვალდებულება უნდა შეესრულებინა გადახდის დროს არსებული დოლარის კურსის გათვალისწინებით, ასეთ შემთხვევაში არ მოქმედებს სსკ-ის 389-ე მუხლით გათვალისწინებული „ნომინალიზმის“ პრინციპი.⁶³

„ნომინალიზმის“ პრინციპის დამდგენი ნორმების დისპოზიციური ხასიათი, შესაძლებლობას აძლევს მხარეებს, გამოიყენონ სამოქალაქო და სავაჭრო ბრუნვის მიერ შემუშავებული სამართლებრივი დაცვის საშუალებები, რომლებიც მიმართულია ვალუტის გაუფასურებისგან დასაცავად. სამართლებრივი დაცვის საშუალებების გამოყენება სასამართლოს მიერ ხდება ან მხარეთა წინასწარი შეთანხმების გამო (დამცავი დათქმები); ან მხარეთა წინასწარი შეთანხმების გარეშე (ვადის გადაცილების დროს ვალუტის გაუფასურების შედეგად წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურება და ა. შ.).⁶⁴

„საკასაციო სასამართლომ განმარტა, რომ თუკი მხარეები ითვალისწინებენ ფულის კურსის შესაძლო ცვლილებას, მათ შეუძლიათ სხვადასხვა დათქმით უარყოფითი შედეგებისაგან თავი დაიზღვიონ. თუ ამას არ ექნება ადგილი, „ნომინალიზმი“ სამართლის ობიექტური ნებით, სავარაუდო პირობა იქნება და, შესაბამისად, მხარეები საკუთარ თავზე აიღებენ მისგან მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგების რისკსაც.“⁶⁵

⁶¹ ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ახვლედიანი ზ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ. (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, თბ., 2001, 348.

⁶² მესხიშვილი ქ., ვალუტის კურსის ცვლილების ზეგავლენა სამოქალაქო ურთიერთობებზე, „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, V გამოც., 2016, 2.

⁶³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 24 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-130-122-2017.

⁶⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-1298-2018.

⁶⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 8 თებერვლის განჩინება საქმეზე № ას-1162-2018.

4. „ნომინალიზმის“ პრინციპის მიმართება შეცვლილი გარემოებების გამო ხელშეკრულების მისადაგებასთან

პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია, გამოიყენება თუ არა „ნომინალიზმის“ პრინციპი შეცვლილი გარემოებების გამო ხელშეკრულების მისადაგებასთან მიმართებით.⁶⁶ კანონმდებელმა სსკ-ის 389-ე მუხლით მოაწესრიგა გამონაკლისი, რომელიც მიზნად ისახავს ფასთა სტაბილურობის უზრუნველყოფასა და მომხმარებელთა დაცვას. სსკ-ის 389-ე (ფულადი ვალდებულების გადახდა ფულადი ერთეულის კურსის ცვლილებისას) და სსკ-ის 398-ე მუხლების (ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი) ურთიერთმიმართების დროს, გაუმართლებელია სსკ-ის 389-ე მუხლის უპირატესობის აღიარება⁶⁷. ამ საკითხზე მსჯელობისას აუცილებელია ცალკეული შემთხვევის გათვალისწინებით შეფასდეს, რამდენად და რა შემთხვევაში უნდა ჩაითვალოს ფულის ერთეულის ან ფულის კურსის ცვლილება იმგვარ ცვლილებად, რომელიც ხელშეკრულების არსზე არსებით ზეგავლენას ახდენს⁶⁸. კერძოდ, მხარეთათვის აღნიშნული ცვლილება რამდენადაა ისეთი გარემოება, რომლის გათვალისწინების შემთხვევაში ისინი ან ერთ-ერთი მათგანი აღნიშნულ ხელშეკრულებას არ ან სხვა პირობებით დადებდა.⁶⁹ რამდენად იყო მხარეების მიერ აღნიშნული გარემოების ცვლილება წინასწარ განჭვრეტადი? ამასთან, გარემოებათა ცვლილება უნდა იყოს აშკარა და მძიმე შედეგებს იწვევდეს მოვალისათვის. „ფულადი ვალდებულებების მიმართ შესრულების შეუძლებლობის ინსტიტუტი არ მოქმედებს (*Geld muss man haben*). ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა, მოვალისათვის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძველი შეიძლება გახდეს, მხოლოდ კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში.⁷⁰

სსკ-ის 389-ე მუხლის დანაწესი სსკ-ის 398-ე მუხლთან მიმართებით, ძირითადად უნდა ჩაითვალოს საგამონაკლისო ნორმად, ვინაიდან იგი აწესრიგებს უშუალოდ ფულის ერთეულის (კურსის) შეცვლის შემთხვევაში განსხვავებულ სამართლებრივ შედეგებს.⁷¹ სსკ-ის 398-ე მუხლის გამოყენების უმნიშვნელოვანესი წინაპირობა კი ხელშეკრულების დადების შემდეგ გარემოებათა ისეთი აშკარა ცვლილებაა, რომელთა გათვალისწინების შემთხვევაში შეუძლებელია სავარაუდო იყოს ხელშეკრულების დადებისადმი მხარეების (ან ერთ-ერთი მათგანის) დაინტერესება. გარემოების ცვლილება იმდენად უნდა ამძიმებდეს ერთ-ერთი მხარის მდგომარეობას, რომ მისგან ხელშეკრულების უპირობო შესრულების მოთხოვნა არათანაზომიერად უნდა ხელყოფდეს მის ინტერესებს⁷². შესაბამისად, თუ განხილული წინაპირობები თვალსაჩინოა ფულის ერთეულის, მისი კურსისა თუ ვალუტის ცვლილების სახით, ასეთ შემთხვევაში, დაცული უნდა იქნეს ორივე ნორმის მიზანი.

⁶⁶ *Lorenz St., Bamberger H. G., Roth H., Hau W., Poseck R., BeckOK BGB, 53. Aufl., München, §313, Rn. 2-3.*

⁶⁷ ჩაჩავა ს., მოთხოვნისა და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში, სად. ნაშრომი, თბ., 2010, 71.

⁶⁸ ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება, როგორც ვალდებულების შესრულების გართულების სამართლებრივი შედეგი, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, 2014, 204.

⁶⁹ ჩაჩავა ს., მოთხოვნებისა და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში, სად. ნაშრომი, თბ., 2010, 72.

⁷⁰ ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, თბ., 2010, 96.

⁷¹ იქვე, 98.

⁷² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-1298-2018.

„ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების შეუძლებლობისას სახეზე იქნება გრძელვადიანი ხელშეკრულების შეწყვეტის კანონისმიერი წინაპირობა (სსკ-ის 399-ე მუხლი).“⁷³ „სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის გამოყენება გრძელვადიან ურთიერთობაში, დასაშვებია მხოლოდ გარემოებების არსებითი ცვლილებისას (სსკ-ის 398-ე მუხლი), როდესაც დღის წესრიგში დგება ხელშეკრულების მისადაგების აუცილებლობა შეცვლილი გარემოებებისადმი.“⁷⁴ „სსკ-ის 389-ე მუხლი გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც მხარეს აკისრია თანხის გადახდის ვალდებულება.“⁷⁵ „საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ რაც შეეხება სამოქალაქო კოდექსის 389-ე მუხლის გამოყენებას, გრძელვადიან ურთიერთობაში იგი (ვალდებულების წარმოშობის დროს არსებული გაცვლითი კურსის შესაბამისად ანაზღაურება) დასაშვებია მხოლოდ გარემოებების არსებითი ცვლილებისას (სსკ-ის 398-ე მუხლი), როდესაც დღის წესრიგში დგება ხელშეკრულების მისადაგების აუცილებლობა შეცვლილი გარემოებებისადმი.“⁷⁶ „საკასაციო სასამართლოს შეფასებით, მოცემულ შემთხვევაში, მოვალის მდგომარეობა კურსის ცვლილებასთან დაკავშირებით, იმდენად არ დამძიმებულა, რომ მისგან ხელშეკრულების უპირობო შესრულების მოთხოვნამ, არამართლზომიერად ხელყოს მისი ინტერესები, შესაბამისად, უპირატესობა სსკ-ის 389-ე მუხლით გათვალისწინებულ „ნომინალიზმის“ პრინციპს უნდა მიენიჭოს.“⁷⁷

„საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ „ნომინალიზმის“ პრინციპი მიესადაგება მხოლოდ გადახდის ვალუტის მსყიდველუნარიანობის შეცვლას და დაუშვებელია ამ პრინციპის გამოყენების საკითხის დასმა მაშინ, როდესაც საუბარია ეროვნული ვალუტის უცხო ქვეყნის ვალუტის კურსთან ცვალებადობის შედეგად წარმოშობილ ზიანზე.“⁷⁸

5. გადახდის ვადის დადგომამდე ვალუტის შეცვლა

ფულის მსყიდველობითუნარიანობის შეცვლისაგან განსხვავდება ისეთი შემთხვევები, როდესაც ხდება ვალუტის შეცვლა, ანუ ძველი ფულადი ერთეული იცვლება ახალი ფულადი ერთეულით (მაგალითად, კუბონი შეიცვალა ლარით)⁷⁹, რაც ფულის რეფორმის ერთ-ერთ სახეს წარმოადგენს.⁸⁰ ამ შემთხვევაში საინტერესოა, თუ რა კურსით არის ვალდებული გადაიხადოს

⁷³ *მესხიშვილი ქ.*, ვალუტის კურსის ცვლილების ზეგავლენა სამოქალაქო ურთიერთობებზე, „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, V გამოც., 2016, 3.

⁷⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 31 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-1153-1173-2011.

⁷⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2009 წლის 17 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-239-564-09.

⁷⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 20 მაისის განჩინება საქმეზე № ას-147-143-2016.

⁷⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 8 თებერვლის განჩინება საქმეზე № ას-1162-2018.

⁷⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-1298-2018.

⁷⁹ *ჩანტლაძე მ.*, ნების გამოვლენის განმარტება, პირგასამტეხლოს შემცირება, ნომინალიზმის პრინციპი, *ჟურნალი „ქართული სამართლის მიმოხილვა“*, № 1, 2002, 172-174.

⁸⁰ *მესხიშვილი ქ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ონლაინ კომენტარი, მუხლი 389, ველი 23. <www.gccc.ge> [30.03.2020].

მოვალემ ვალი? ფულის ნიშნების შეცვლისას გადაცვლით ურთიერთობებს საფუძვლად უნდა დაედოს საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი ის კურსი, რომელიც ვალუტის შეცვლის დღეს არსებობდა ფულის ამ ერთეულებს შორის.⁸¹

„საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის 1993 წლის 24 მარტის №246 დადგენილებით, „საქართველოს რესპუბლიკის ტერიტორიაზე მიმოქცევაში საქართველოს რესპუბლიკის ეროვნული ბანკის კუპონის გამოშვების შესახებ“, საგადამხდელო საშუალების სახით შემოღებული იქნა „კუპონი“. აღნიშნული დადგენილების მე-2 პუნქტის მიხედვით, თანაფარდობა კუპონსა და მანეთს შორის განისაზღვრა 1-1-ზე. „მიმოქცევაში ეროვნული ვალუტის „ლარის“ გამოშვების შესახებ საქართველოს სახელმწიფო მეთაურის 1995 წლის 16 სექტემბრის № 363 ბრძანებულებით, 1995 წლის 2 ოქტომბრიდან საქართველოს ტერიტორიაზე ერთადერთ კანონიერ საგადახდო საშუალებად გამოცხადდა ეროვნული ლარი და კუპონის ლარზე გაცვლითი კურსის განისაზღვრა შეფარდებით 1 მილიონი კუპონი 1 ლარზე. შესაბამისად, საქართველოში ფულადი რეფორმების შედეგად განისაზღვრა საგადამხდელო საშუალება და დადგინდა მათ შორის თანაფარდობა“.⁸²

„საქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის შესახებ“ გაეროს კონვენციის თანახმად, ვალდებულება უნდა შესრულდეს ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ვალუტაში, მაგრამ როდესაც ასეთ ვალუტაში გადახდის შესრულება შეუძლებელია, გადამხდელი ვერ მიუთითებს გადახდის შეუძლებლობაზე, თუ ალტერნატიული ვალუტა იძლევა გადახდის საშუალებას“.⁸³

„ვალუტის შეცვლის რისკის მატარებელები სამართლებრივ ურთიერთობაში მყოფი მხარეები ვერ იქნებიან, ამიტომაც კანონი აწესებს გადაანგარიშების მეთოდს, კერძოდ, ვალდებულება იმ კურსით უნდა შესრულდეს, რაც ვალუტათა შეცვლის დღეს არსებობდა“.⁸⁴

„პალატის შეფასებით, საყოველთაოდ ცნობილ ფაქტს წარმოადგენდა, რომ 1993-1995 წლებში ქვეყანაში მიმდინარეობდა ჰიპერინფლაცია. ადგილი ჰქონდა საქონლის ფასებისა და მიმოქცევაში არსებული ფულის მასის უაღრესად სწრაფ ზრდას, რომელმაც გამოიწვია ფულადი ერთეულის მკვეთრი გაუფასურება, საგადასახადო ბალანსის მოშლა და ნორმალური სამეურნეო კავშირების დარღვევა. მართალია, მიიჩნეოდა, რომ დადგენილი იყო ოფიციალური კურსი, მაგრამ ფაქტობრივად ქვეყანაში მოქმედებდა საბაზრო და კომერციული კურსები, რომლის საფუძველზეც ხდებოდა ფულის გაცვლა. შესაბამისად, განსახილველ შემთხვევაში, მხარეთა შორის ურთიერთობა უნდა მონესრიგებულიყო და ფულადი ვალდებულების გადაანგარიშება უნდა მომხდარიყო არა „ნომინალიზმის“ პრინციპის, არამედ საბაზრო კურსის მიხედვით“.⁸⁵

⁸¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-1298-2018.

⁸² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2006 წლის 9 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-870-1136-2005.

⁸³ *Atamer Y. M.*, in: *Kröll St., Mistelis L., Viscasillas P. P.*, UN-Convention on the International Sales of Goods (CISG), <https://beckonline.beck.de/?vpath=bibdata/komm/kroemivicisg_1/unkaufmue/cont/kroemivicisg.unkaufmue.a79.glii.gli1.glb.glibb.gliiii.htm&pos=0&hlwords=monetary%c3%90obligation%c3%90+monetary%2cobligation+%c3%90+monetary+%c3%90+obligation+%c3%90+monetaryobligation+#xhlhit> [30.03.2020].

⁸⁴ *მესხიშვილი ქ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ონლაინ კომენტარი, მუხლი 389, ველი 24. <www.gecc.ge> [30.03.2020].

⁸⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 1 დეკემბრის განჩინება საქმეზე № ას-1512-1427-2012.

„საკასაციო სასამართლომ ყურადღება მიაპყრო იმას, რომ განსახილველ დავაში, გადამწყვეტი იყო ის გარემოება, რასაც ვალდებულების წარმოშობა და შესაბამისად, მისი ოდენობის განსაზღვრა უკავშირდება. საქმეში წარმოდგენილი საქსტატის ცნობის თანახმად, სამომხმარებლო ფასების ინდექსის ცვლილების გათვალისწინებით, 05.11.2014 წლისათვის, 111 მანეთი შეადგენდა 92.59 ლარს. აღნიშნულის საწინააღმდეგო მტკიცებულება კასატორს არ წარმოუდგენია. საკასაციო სასამართლომ არ გაიზიარა კასატორის მოსაზრება განსახილველ შემთხვევაში საქართველოს სახელმწიფოს მეთაურის 1995 წლის 16 სექტემბრის №363 ბრძანებულებისა და სსკ-ის 389-ე მუხლის გამოყენების საჭიროებასთან დაკავშირებით.“⁸⁶

6. დასკვნა

სსკ-ის 389-ე მუხლი პირობითად შეიძლება დავეყთ ორ ნაწილად: პირველი შემთხვევად შეიძლება განისაზღვროს ფულის მსყიდველობითუნარიანობის შეცვლა ვალდებულების წარმოშობის დროიდან მისი შესრულების მომენტამდე, ხოლო მეორე შემთხვევად – ვალუტის შეცვლა, ანუ ძველი ფულადი ერთეულის ახალი ფულადი ერთეულით შეცვლა.

სსკ-ის 389-ე მუხლის მიზანი საბაზრო ეკონომიკის განვითარების ხელშეწყობა, სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის უზრუნველყოფაა. მსოფლიოს ცივილიზებული სამყაროს ქვეყნების კანონმდებლობაში ასახული ეს პრინციპი, ვალის გადახდისას ყურადღებას უთმობს არა გადასახდელი ნომინალის მსყიდველობაუნარიანობას, არამედ თავად ნომინალს და ფულადი ნიშნების რაოდენობას. „ნომინალიზმის“ პრინციპის შესაბამისად, ვალდებულების საგანი ფულადი ერთეულების რაოდენობაა და არა ფულის მსყიდველობაუნარიანობა.

საჭიროა ერთმანეთისგან ფულადი ვალდებულებებისა და ვალუტის გადაცვლითი გარიგებების განსხვავება, რამეთუ ფულადი ვალდებულებებისაგან განსხვავებით, ვალუტის გაცვლითი გარიგებების მიმართ „ნომინალიზმის“ პრინციპი არ გამოიყენება.

„ნომინალიზმის“ პრინციპი შეიძლება ჩაითვალოს სამოქალაქო ბრუნვაში საჯარო წესრიგის გამოსატყულებად. თუმცა კი „ნომინალიზმის“ პრინციპის დამდგენი ნორმების დისპოზიციური ხასიათი, შესაძლებლობას აძლევს მხარეებს გამოიყენონ სამოქალაქო და სავაჭრო ბრუნვის მიერ შემუშავებული სამართლებრივი დაცვის საშუალებები, რომლებიც მიმართულია ვალუტის გაუფასურებისგან დასაცავად.

„ნომინალიზმის“ პრინციპი შეიძლება შეფასდეს, როგორც ეკონომიკური გაგებით ფულის გადაფასების დაუშვებლობის წესის ნორმატიული საფუძველი. ეკონომიკური ფაქტორებით განპირობებული რყევები არ ცვლის ფულის ფუნქციურ დანიშნულებასა და ნომინალურ ღირებულებაში დაფიქსირებული ვალდებულების მოცულობას.

სსკ-ის 389-ე მუხლის დანაწესი სსკ-ის 398-ე მუხლთან (ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი) მიმართებით, ძირითადად, უნდა ჩაითვალოს საგამონაკლისო ნორმად, ვინაიდან იგი აწესრიგებს უშუალოდ ფულის ერთეულის (კურსის) შეცვლის შემთხვევაში განსხვავებულ სამართლებრივ შედეგებს. შესაბამისად, თუ განხილული წინაპირობები ვლინდება ფულის ერთეულის, მისი კურსისა თუ ვალუტის ცვლილების სახით, ასეთ შემთხვევაში, დაცული უნდა იქნეს ორივე ნორმის მიზანი.

⁸⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 15 დეკემბრის განჩინება საქმეზე № ას-1269-1189-2017.

ფულადი ერთეულის დევალვაციის ან რევალვაციის დროს, მნიშვნელოვანია დადგინდეს, თუ რომელი ვალუტაა გადახდის ვალუტა და რომელი – ვალის ვალუტა, რადგან „ნომინალიზმის“ პრინციპი მოქმედებს მხოლოდ ვალის ვალუტის მიმართ, ამიტომაც დაუშვებელია ამ პრინციპის გამოყენების საკითხის დასმა მაშინ, როდესაც საუბარია ეროვნული ვალუტის უცხო ქვეყნის ვალუტის კურსთან ცვალებადობის შედეგად წარმოშობილ ზიანზე.

ფულის მსყიდველობითუნარიანობის შეცვლისაგან განსხვავდება ისეთი შემთხვევები, როდესაც ხდება ვალუტის შეცვლა, ანუ ძველი ფულადი ერთეული იცვლება ახალი ფულადი ერთეულით (მაგალითად, კუპონი შეიცვალა ლარით), რაც ფულის რეფორმის ერთ-ერთ სახეს წარმოადგენს. ფულის ნიშნების შეცვლისას გადაცვლით ურთიერთობებს საფუძვლად უნდა დაედოს საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი ის კურსი, რომელიც ვალუტის შეცვლის დღეს არსებობდა ფულის ამ ერთეულებს შორის.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, პარლამენტის უწყებანი, 31, 26/06/1997.
2. ასათიანი რ., ფული და ფულადი სისტემები, თბ., 1996, 31-32.
3. ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, თბ., 2010, 98.
4. ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, თბ., 2005, 268.
5. ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., ხეცურიანი ჯ., შენგელია რ. (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, თბ., 2001, 383-ე მუხლი, 267.
6. კაკულია რ., ხელაია გ., ფულის მიმოქცევისა და კრედიტის ზოგადი თეორია, თბ., 2003, 18.
7. ლობჯანიძე პ., ფულის კურსი ფულად ვალდებულებებში, ჟურ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, № 3, 2000, 70.
8. მესხიშვილი ქ., კერძო სამართლის აქტუალური საკითხები, ტომი I, GIZ, თბ., 2020, 128.
9. მესხიშვილი ქ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ონლაინ კომენტარი, მუხლი 389, ველი 3, <www.gccc.ge> [30.03.2020].
10. მესხიშვილი ქ., ვალუტის კურსის ცვლილების ზეგავლენა სამოქალაქო ურთიერთობებზე, „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, V გამოც., 2016, 7.
11. მესხიშვილი ქ., პროცენტის გადახდა ფულადი თანხის გადახდის ვადის გადაცილებისას (თეორია და სასამართლო პრაქტიკა) „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, V გამოც., 2016, 19.
12. შოთაძე თ., იპოთეკა, როგორც საბანკო კრედიტის უზრუნველყოფის საშუალება, თბ., 2012, 138-142.
13. ჩაჩავა ს., მოთხოვნისა და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში, სადისერტაციო ნაშრომი, თსუ, თბ., 2010, 72.
14. ჩანტლაძე მ., ნების გამოვლენის განმარტება, პირგასამტეხლოს შემცირება, ნომინალიზმის პრინციპი, ჟურ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, № 1, 2002, 172-174.
15. ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება, როგორც ვალდებულების შესრულების გართულების სამართლებრივი შედეგი, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, 2014, 204.
16. ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 248.

17. ძლიერიშვილი ზ., ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებების სამართლებრივი ბუნება, თბ., 2010, 296.
18. ძლიერიშვილი ზ., ფულადი ვალდებულებების შესრულების თავისებურებანი, თბ., 2005, 39.
19. ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბ., 2012, 7.
20. ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 357.
21. ნეკულაძე ნ., ფულადი ვალდებულების გადახდა ფულადი ერთეულის კურსის შეცვლისას, ჟურ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, № 1, 2003, 194.
22. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 12 აპრილის განჩინება საქმეზე № ას-1190-2018.
23. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-1298-2018.
24. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 22 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-831-831-2018.
25. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 8 თებერვლის განჩინება საქმეზე № ას-1162-2018.
26. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2018 წლის 13 თებერვლის განჩინება საქმეზე № ას-54-54-2018.
27. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 15 დეკემბრის განჩინება საქმეზე № ას-1269-1189-2017.
28. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 24 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-130-122-2017.
29. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2017 წლის 16 იანვრის განჩინება საქმეზე № ას-762-730-2016.
30. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 20 მაისის განჩინება საქმეზე № ას-217-207-2016.
31. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 20 მაისის განჩინება საქმეზე № ას-147-143-2016.
32. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 31 მარტის განჩინება საქმეზე № ას-501-475-2015.
33. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 1 დეკემბრის განჩინება საქმეზე № ას-1512-1427-2012.
34. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 31 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-1153-1173-2011.
35. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 6 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე № ას-1096-1125-2011.
36. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 19 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-347-323-2010.
37. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2009 წლის 17 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-239-564-2009.
38. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2006 წლის 9 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე № ას-870-1138-2005.
39. *Atamer Y. M., in: Kröll St., Mistelis L., Viscasillas P. P., UN-Convention on the International Sales of Goods* (CISG),

- https://beckonline.beck.de/?vpath=bibdata/komm/kroemivicisg_1/unkaufmue/cont/kroemivicisg.unkaufmue.a79.glii.gll.glb.glibb.gliii.htm&pos=0&hlwords=monetary%20obligation%20+monetary%20obligation%20+monetary%20obligation%20+monetaryobligation+&hlhit [30.03.2020].
40. *Beale H. G.*, Principles of European Contract Law, *Lando O. (ed.)*, Parts I-II, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 374.
 41. *Donnelly M.*, The Law of banks and credit institutions, Dublin, 2000, 369.
 42. *Eichengreen B.*, International Monetary Arrangements for the 21st Century, Intergrating National Economics, Washington, 1994, 29.
 43. *Feibelman A.*, Europe and the Future of International Monetary Law, Symposium Issue: The European Sovereign Debt Crisis: A Critical Assessment of the Euro & European Monetary Union, Transnational Law & Contemporary Problems, 22, <http://www.lexisnexus.com/hottopics/lnacademic/> [30.03.2020].
 44. *Fox D.*, The Case of Mixt Monies: Confirming Nominalism in the Common Law of Monetary Obligations, Cambridge Law Journal 70(1), March, 2011, 144-174.
 45. *Grothe H.*, in: *Bamberger H. G., Roth H., Hau W., Poseck R.*, BeckOK BGB, 53. Aufl., München, §244, Rn.1-3
 46. *Grundmann St.*, in: MüKo, BeckOK BGB, 8. Aufl., München, 2019, §244, Rn. 2.
 47. *Gruber G.*, Geldwertschwankungen und handelsrechtliche Verträge in Deutschland und Frankreich. Bestandsaufnahme und Aussichten für das europäische Währungs und Privatrecht, Berlin, 2002, 41.
 48. *Grüneberg Ch.*, in: *Palandt O.*, BGB Komm., 78 Aufl., München, 2018., § 245, Rn. 2., §293, Rn. 1.
 49. *Hofmeister H.*, Goodbye Euro: Legal Aspects of Withdrawal from the Eurozone, European Legal Studies Center, Columbia University Columbia Journal of European Law, Fall, 2011, <http://www.lexisnexus.com/hottopics/lnacademic/> [30.03.2020].
 50. *Issing O.*, Stabiles Geld –eine Illusion? Mohr Siebeck, Tübingen, 2019, 5.
 51. *Jansen N., Zimmermann R.*, Was ist und wozu der DCFR? NJW, 2009, 3401.
 52. *Keynes J. M.*, Allgemeine Theorie der Beschäftigung, des Zinses und des Geldes, Aus dem Englischen neu übersetzt von Nicola Liebert, Buch V, Kapitel 19, Berlin, 2017, 145.
 53. *Lorenz St.*, *Bamberger H. G., Roth H., Hau W., Poseck R.*, BeckOK BGB, 53. Aufl., München, 2020, §313, Rn. 2-3.
 54. *Lenihan N.*, The Legal Implications of the European Monetary Union under U.S and New York Law, 72. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication11220_en.pdf [30.03.2020].
 55. *Mann F. A.*, The Legal Aspect of Money With special reference to Comparative Private and Public International Law, 5th ed., Oxford, 1992, 3.
 56. *Omlor S.*, Geldprivatrecht Entmaterialisierung, Europäisierung, Entwertung, Mohr Siebeck, Tübingen, 2014, 51.
 57. *Schulte-Nölke H., Clive E., von Bar Cr. (eds.)*, Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR), Outline Edition, Munich, 2009.
 58. *Smidt-Kessel M.*, in: *Prütting H., Wegen G., Weinreich G.*, BGB Komm., 14. Aufl., Köln 2019, §244, 369.
 59. *Weiler F.*, Schuldrecht AT, Baden-Baden, Nomos, 2012, § 9, Rn 2, 8.
 60. *Wittreck F.*, Geld als Instrument der Gerechtigkeit, BRILL, Ferdinand Schöningh, 2002, 165 ff., <http://www.Schoeningh.de/view/title/45057> [30.03.2020].
 61. www.duncker-humblot.de [30.03.2020].
 62. www.mohr.de [30.03.2020].